

Bilboko euskara aztertzeko materialak

IÑAKI GAMINDE
1986.eko Otsaila

Sarrera.

Bilbo gaur zeharo erdaldunduta egon arren, oraindik bertako euskaldunek egiten zuten euskararen aztarnak aurkitu ahal dira. Lantxo honetan aurkeztzen dugun materiala leku bitan bildua izan da, Arbolantxan eta Buyan hain zuzen.

Gaur egun Bilbo dena aintzineko hiru eleizaurrek eta hiribilduak osatua da; eleizaurreak Begoña, Abando eta Deustu ziren.

Arbolantxa Bilboko iparraldean, Abril mendiaren magalean, kokatua da, eremuz Zamudio eta Etxebarri herriekin mugak dituela. Arbolantxa aintzineko Begoña eleizaurrean kokatua zen. Gaur egun Begoñako euskaldunak soilki aurki daitezke hiru lekutan, guk dakigula bederen, Arbolantxa, Santo Domingon (Artxandan) eta banaka batzu Txurdinagan. Begoña 1924. urtean Bilbok irentsia izan zen, orduan 11.398 biztanle zeukala. Manuel Basas Fernández-en arabera, "El crecimiento de Bilbao y su comarca", Begoñako populazioaren bilakaera honako hau izan zen:

urtea	kopurua
1857	3.788
1870	3.435
1887	2.662
1890	5.947
1900	5.475
1910	5.777
1924	11.398

Buya, berriz beti izan da Bilbo; hegoaldean Abusu gainean kokatua da, eremuz Arrigorriagarekin muga duela.

Bilboren egoera linguistikoari dagokionez hona hemen Jose Ignacio Ruiz Olabuénagak bere "Atlas lingüístico vasco" delakoan ematen dizkigun datoak, 1981. eko zentsoaren arabera:

Ulertzen du:

ezer ez	nekez	ondo	guztira
327.169	59.145	36.333	422.647

Hitz egiten du:

Ezer ez	nekez	ondo	guztira
339.143	52.542	30.963	422.647

Oharra: 30.963 horietarik asko, gehienak beste lekuetatik etorriak eta euskaldun berriak direla pentsa dezakegu, izan ere, bai Arbolantxan nola Buyan ere, familia batzu soilik geratzen dira.

Irakurtzen du:

ezer ez	nekez	ondo	guztira
347.600	50.137	24.910	422.647

Idazten du:

ezer ez	nekez	ondo	guztira
356.157	47.670	18.820	422.647

Bonaparteren euskalki sailkapenaren arabera Bilboko euskara Arrigorrigako banatasunean kokatzen da.

Lan honetan gure helburu nagusia Bilboko euskara ezagutzeko bertan jaso ditugun materialak aurkeztea da.

Material hauek jasotzeko eta lantxo hau burutzeko izan ditugun lekukoak honako hauek dira:

Begoña

Fidel Elorriaga	73 urte
Karmelo Elorriaga	48 urte
Martin Mentxakatorre	
Jose Luis Mentxakatorre	

Buya

Manuela Bilbao Etxebarria	98 urte
Segunda Iturriza Moja	70 urte
Jeronimo Kortajarena Gisasola	85 urte
Karmele Kortajarena	55 urte

Aldaera fonetikoak.

A/E

Aurreko "i" edo "u" baten eraginez.

Hitz barruan—

bixerra (Buya) = bizarra

irekiñ (Buya) = irakin

itzesoa (Buya) = itsasoa

piperrak (Buya) = piparrak

iderrak (Begoña) = ieparrak

iketza (Begoña) = ikatza

bulerra (Begoña) = bularra

bustena (Begoña) = buztana

asule (biak) = urdina

eskontute = ezkontuta

Hitzetik kanpo:

argi bet (Buya) = argi bat

apur bet (Begoña) = apur bat

etornes (Buya) = etorri naiz

A/E

beskaldu (Begoña) = bazkaldu

Hitz amaieran:

ogidxe (biak) = ogia

mendire (Buya) = mendira

barrure (Begoña) = barrura

lagune (Begoña) = laguna

A/I

Aurreko "i" batek asimilatua:

ikisi (biak) = ikasi

ixin (Buya) = izan

irikiñ (Begoña) = irakin

A/O

itxosoa (Begoña) = itsasoa; hemen asimilazioz emanda.

erontzi (Buya) = erantzi

A/U

Aurreko "u" batek asimilatua:

ukubille (Buya) = ukabila

E/A

"r" aniztunaren aurrean:

txarridxe (Buya) = txerria

barridxe (Buya) = berria

garridxe (Buya) = gerria

bardiñek (Buya) = berdinak

"l" aurrean:

baltza (biak) = beltza

"s" aurrean:

asurre (Buya) = hezurra

Inguruko "a" baten eraginez:

agartu (biak) = agertu

akarra (Begoña) = akerra

arrabie (Begoña) = arreba

atara (biak) = atera

dana (biak) = dena

E/U asimilazioz

urrungoa (Begoña) = hurrengoa

untzun (Begoña) = entzun

I/E

etxurie (Buya) = itxura

I/E

Beste herrietan ez bezala Begoñan aditzetan

"e" ematen da:

ebilli = ibili

efiñi = ipiñi

ekusi = ikusi

ekutu = ikutu

I/U

ullie (biak) = ilea

urten (biak) = irten

urune (biak) = irina

usena (Buya) = izena

I/U asimilazioz

ukutu (Buya) = ikutu

ullundu (Begoña) = ilundu

untzurre (Begoña) = intzurre

AU/EU

yeusi (Buya) = jausi

euntze (Begoña) = ahuntza

eutze (Begoña) = hautsa

geubie (Begoña) = gaua

geur (Begoña) = gaur

amateu (Begoña) = amatau

kontestau (Begoña) = kontestau

AU/U

intxurre (Buya) = intxaurra

arrontzie (Begoña) = arraultza

AU/A

arpeidxe (Begoña) = aurpegia

AU/O

arrontzie (Buya) = arraultza

AI/EI

ebei (biak) = ebai

neiko (Begoña) = nahiko

AI/OI

gastoidxe (Buya) = gastaiya, beste herri askotan

AI/I

igitidxe (Buya) = egitaia

matrillagiñek (buya) = matrailaginak

oiñ (Buya) = orain

EU/AU

Aladaera hau Buyan ematen da:

aukiñ = eduki

aulidxe = eulia

auridxe = euria

auskeldune = euskalduna

auskerie = euskara

nau = neu

aureri = heurei

EO/IO

biori = berori (Begoña)

biorra = behorra (Begoña)

OA edo UA/A

eran (Buya) = eroan

gardasola (Buya) = guardasola

L/D

bedarra (biak) = belarra

edurre (biak) = elurra

iderra (Begoña) = ilarra

G/K

kedarrie (Begoña) = gedarra

kiputza (Begoña) = giputza

H/G

Bokalen artean:

agoa (Begoña) = ahoa

biger (Buya) = behar

Hitz hasieran aditzetan:

gas (Begoña) = haiz

goa (Begoña) = hoa

D/R

erie (Begoña) = eda

R/G

sagate (Buya) = zarata

igetargidxe (Buya) = iretargia

R/D

bedorrek (Begoña) = berorrek

bidegarroa (Begoña) = birigarroa

idie (Buya) = ira

R/L

egabelak (Begoña) = hegaberak

P/F

efiñi (Begoña) = ipini

ifiñi (Buya) = ipini

Bokalen arteko "R"ren galera:

biori (Begoña) = berori

Bokalen arteko "G"ren galera:

arpeidxe (Begoña) = aurpegia

arrastidxe (Begoña)

= arrastegia, beste herri batzutan

ebei (biak) = ebagi

ieltzoa (Begoña) = igeltzoa

txarrao (biak) = txarrago

andidxao (buya) = handiago

Bustidurak

IND/INY

inyabak (biak) = indiabak

urdinyute (Buya) = urdinduta

einye (Buya) = eginda

IL/ILL

billatu = bilatu

gaillurre = gailurra

ibilli = ibili

IN/IÑ

ariñ (biak) = arin

beiñ (Buya) = behin

yakiñ (biak) = jakin

esiñ (biak) = ezin

gordin (Buya) = gordin

eiñ (Begoña) = egin

oiñ (Begoña) = orain

IS edo IZ/IX

bixerra (Buya) = bizarra

gixona (Buya) = gizona

goxa (Buya) = goiza

ixen (Begoña) = izan

ixenak (Begoña) = izenak

ixekoa (Begoña) = izekoa

ixerdidxe (Begoña) = izerdia

ixerra (Begoña) = izarra

ILD taldea ILL bilakatzen da Begoñan:

billurre = bildurra

billurti = bildurti

Hona hemen Buyan ematen diren sandhia batzu:

ez/n

ez/s

ez/d

ez/g

ez/l

ez/dx

ez/b

enoa, enas

esara, esan (ez zan), esaus (ez zaude)

esta, estot, estau (ez dago)

eskara, eskoas, eskaus (ez gaude)

elekitte (ez litzateke)

etxako (ez zaio), etxat (ez zait)

espada (ez bada)

DEKLINABIDEA

—Alaba—

Begoña

S.

alábié

alábiék

alábiei

alábiená

alábiás

alábientzakó

alábieganá

Buya

S.

alábié

P.

alábak

alábak

alábei

alábaná

alábakás

alábantzakó

alábakaná

P.

alábak

alábiek
alábierí
alábiená
alábiegas
alábientzát
alábieganá

—Seme—

Begoña

S.

semíe
semíek
semíerí
semíená
semíegas
semíentzakó
semíeganá

Buya

S.

semíe
semíek
semíeri
semíena
semíegas
semíentzát
semíeganá

—Idi—

Begoña

S.

idídx
idídxek
idídxerí
idídxená
idídxegás
idídxentzakó
idídxeganá

Buya

S.

idídx
idídxek
idídxerí
idídxená
idídxegás
idídxentzát
idídxeganá

—Asto—

Begoña

S

astóa
astóak
astóarí
astóaná
astóas
astóantzakó
astóaná

alábak
alábarí
alábaná
alábakás
alábantzát
alábakaná

P.

semíek
semíek
semíerí
semíená
semíekás
semíentzakó
sémiekaná

P.

semíek
semíek
semíerí
semíená
semíekás
semíentzát
semíekaná

P.

idídxek
idídxek
idídxerí
idídxená
idídxekás
idídxentzakó
idídxekaná

P.

idídxek
idídxek
idídxerí
idídxená
idídxekás
idídxentzát
idídxekaná

P.

astóak
astóak
astóarí
astóaná
astóakás
astóantzakó
antóakaná

Buya

S.

astóa
astóak
astóarí
astóaná
astóagás
astóantzát
astóaganá

P.

astóak
astóak
astóarí
astóaná
astóakás
astóantzát
astóakaná

—Lehengusu—

Buya

lengósué
lengósuek
lengósuerí
lengósuená
lengósuegás
lengósuentzát
lengósueganá

lengósuék
lengósuék
lengósuerí
lengósuená
lengósuekás
lengósuentzát
lengósuekaná

Begoña

S.

lengúsué
lengúsuek
lengúsuerí
lengúsuená
lengúsuegás
lengúsuentzakó
lengúsueganá

P.

lenguúsuek
lengúsuek
lengúsuerí
lengúsuená
lengúsuekás
lengúsuentzakó
lengúsuekaná

—Etxe—

Begoña

S.

etzíen
etzéra
etzétik
etzékoá
etzerántza
etzeráño
etzerakó

P.

etzítan
etzítará
etzítatik
etzítakoá
etzítarantzá
etzítaraño
etzítarakó

Buya

S.

etzíen
etzéra
etzétik
etzékoá
etzerantzá
etzégiño
etzerakó

P.

etzíetan
etzíetará
etzíetatik
etzíetakoá
etzíetarantzá
etzíetagiño
etzíetarako

—Baso—

Begoña

S.

basóan
basóra
basótik
basókoa
basorantzá

P.

basóatán
basóatará
basóatatik
basóatakoá
basóatarantzá

basórañó
basóarakó

basóatarañó
basóatarakó

Buya

S.

basóan

basóra

basótik

basókoa

basórantzá

basógiñó

basóarakó

P.

basóetan

basóetará

basóetatík

basóetakoá

basóetarantzá

basóetagiñó

basóetarakó

Bizidunen deklinabidea

Singularra.

Kasuen ezaugarriak honako formularen arabara eman ditzakegu, "Izena + mugatzailea + kasuaren ezaugarria"; kontutan hartu behar dira halaber mugatzaileak eragindako aldaera fonetikoak.

A + A = IE

Ø

K

RI

NA

GAS

NTZAKO (Begoñan), NTZAT (Buyan)

GANÁ

E + A = IE

Ø

K

RI

NA

GAS

NTZAKO (Begoñan), NTZAT (Buyan)

GANÁ

I + A = IDXE

Ø

K

RI

NA

GAS

NTZAKO

GANÁ

O + A = OA

Ø

K

RI

NA

GAS

NTZAKO

NA

U + A = UE

Ø

K

RI

NA

GAS

NTZAKO

GANÁ

Hona hemen kasoz kaso ematen diren aldaerak:

Nominatiboa

Begoña	Buya
alábié	alábié
semíe	semíe
idídxé	idídxé
astóa	astóa
lengúsue	lengósue

Ergatiboa

Begoña	Buya
alábiék	alábiék
semíek	semíek
idídxek	idídxek
astóak	astóak
lengúsuek	lengósuek

Datiboa

Begoña	Buya
alábiéi	alábierí
semíerí	semíerí
idídxerí	idídxerí
astóarí	astóarí
lengúsuerí	lengósuerí

Genitibo posesiboa

Begoña	Buya
alábiená	alábiená
semíená	semíená
idídxená	idídxená
astóaná	astóaná
lengúsuená	lengósuená

Soziatiboa

Begoña	Buya
alábiás	alábiegás
semíegás	semíegás
idídxegás	idídxegás
astóas	astóagás
lengúsuegás	lengósuegás

Destinatiboa

Begoña	Buya
alábientzakó	alábientzát
semíentzakó	semíentzát
idídxentzakó	idídxentzán
astóantzakó	astóantzát
lengúsuentzakó	lengósuentzát

Alatiboa

Begoña	Buya
alágieganá	alábieganá
semieganá	semieganá
idídxeganá	idídxeganá
astóana	astóaganá
lengúsueganá	lengósueganá

Pluralak

Nominatiboa

Begoña	Buya
alábak	alábak

semiek
idídxek
astóak
lengúsuék

Datiboa

Begoña
alábeí
semierí
idídxerí
astóarí
lengúsuerí

Genitibo posesiba

Begoña
alábaná
semiená
idídxená
astóaná
lengusuená

Soziatiboa

Begoña
alábakás
semiekás
idídxekás
astóakás
lengúsuekás

Destinatiboa

Begoña
alábantzakó
semientzakó
idídxentzakó
astóantzakó
lengusuentzakó

Alatiboa

Begoña
alábakaná
semiekaná
idídxekaná
astóakaná
lengúsuekaná

semiek
idídxek
astóak
lengósuék

Buya
alábarí
semierí
idídxerí
astóarí
lengósuerí

Buya
alábaná
semiená
idídxená
astóaná
lengosuená

Buya
alábakás
semiekás
idídxekás
astóakás
lengósuekás

Buya
alábantzát
semientzát
idídxentzát
astóantzát
lengósuentzát

Buya
alábakaná
semiekaná
idídxekaná
astóakaná
lengósuekaná

Hona hemen bizigabeen ezaugarriak:

Singularra

Inesiboa

Begoña
etzien
basóan

Buya
etzien
basóan

Alatiboa

Begoña
etzéra
basóra

Buya
etzéra
basóra

Elatiboa

Begoña
etzétik
basótik

Buya
etzétik
basótik

Genitiboa lakatiboa

Begoña	Buya
etzékoá	etzékoá
basókoá	basókoá

Alatibo direktiboa

Begoña	Buya
etzerántza	etzérantzá
basorántza	basórantzá

Alatibo mugatzailea

Begoña	Buya
etzérañó	etzégiñó
basórañó	basógiñó

Alatibo destinatiboa

Begoña	Buya
etzéarakó	etzéarakó
basóarakó	basóarakó

Pluralak

Inesiboa

Begoña	Buya
etzítan	etzietán
basóatán	basóetán

Alatiboa

Begoña	Buya
etzítará	etzietará
basóatará	basóetará

Elatiboa

Begoña	Buya
etzítatik	etzietatik
basóatatik	basóetatik

Genitibo lokatiboa

Begoña	Buya
etzítakoá	etzietakoá
basóatakoá	basóetakoá

Alatibo direktiboa

Begoña	Buya
etzítarantzá	etzietarantzá
basóatarantzá	basóetarantzá

Alatibo mugatzailea

Begoña	Buya
etzítarañó	etzietagiñó
basóatarañó	basóetagiñó

Alatibo destinatiboa

Begoña	Buya
etzítarakó	etzietarakó
basóatarakó	basóetarakó

Erakusleak

Atal honetan oinarritzat Buyan jasotakoak hartu ditugu, Begoñakoak desberdinak direnean adierazi egingo dugu.

—hau—
au

—hauek—
oneik

onek
oneri
onena
onegas
onentzat
onegana

Horei—
ori
orrek
orreri
orrena
orregas
orrentzat
orregana

—hura—
a
ak/arek (Begoña)
areri
arena
aregas
arentzat
agana

oneik
oneiri
oneiña
oneikas
oneintzat
oneikana

—horiek—
orreik
orreik
orreiri
orreña
orreikas
orreintzat
orreikana

—haiek—
aik
aik
airi
aiña
aikas
aintzat
aikana

Era intentsiboz honako hauek jaso genituen:

auxe	orrexek	aixek
orixe		
axe		

Izen ordeak

Atal honetan ere Buyakoak oinarritzak hartzen ditugu—

—ni—	—neu—	
ni	Buya	Begoña
nik	nau	neu
niri	nauk	neuk
nire	nauri	neuri
nirie	naure	neure
niges	naurie	neurie
nitzeko (Begoña)	nauges	neuges
nigana (Begoña)	nautzat	
	naugana	

—hi—
i
ik
iri

—zu—

su
suk
suri
sure
surie
suges
sutzat
sugana

—zeu—

Buya
sau
sauk
sauri
saure
saurie
sauges
sautzat
saugana

Begoña
seu
seuk
seuri
seure
seurie
seuges

—gu—

gu

—geu—

Buya
gau

Begoña
geu

guk	gauk	geuk
guri	gauri	geuri
gure	gaure	geure
gurie	gaurie	geurie
guges	gauges	geuges
gutzat	gautzat	
gugana	gaugana	
—zuek—	—zeuek—	
suik		
suik		
suiri		
suikas	sauña	
suikana	sauntzat	
—bera—	—heurek—	
bera	aurok	beren
berari	aurori	berentzat
bere	auren	
beragana		

Begoñan “biori” eta “bedorrek” hartu genituen ere.

Gadekariak

nor	non	ser
nok	nora	selan
nori	nondik	selangoa
noinña	nongoa	senbet/semet (Begoña)
nogas	norantza	nos
notzat	nogiño	seigaittik
nogana	norako	setako

Adberbioak

emen/ementxe	amen (Begoña)	or/ortxe
emetik	ametik (Begoña)	ortik
emetiko	ametiko (Begoña)	orra
emekoa	amekoa (Begoña)	
ona/onaxe		
onantza		
an/antxe	olan/olantxe	
andik	olangoa	
andiko		
angoa		
ara		

ADITZA

Aspektoa

Perfektoa: Aspekto perfektoaren ezaugarriak beste herrietan ematen direnak dira. Buyan “atu” zenbaitetan “au” edo “eu”, aurreko bokalaren arabera, bihurtzen da, adibidez: olgau, arrimeu, pregunteu, e.a.
Buyan “in” amaiturikoek “iñ” egiten dute, yakiñ, esiñ, e.a.
Herri bietan aditz batzuk azken “i” edo “u” galtzen dute, adibidez: “ekar du”, “etor da”, “akordanas”.

Ez perfektoa: —TEN: esaten, ibiltzen, urteten, erosten, botaten, etortzen, edxoten, yagoten, esetuten, ekarte, e.a.

—TAN: pagetan, fumetan, gustetan, gordetan, e.a.

—TTEN: (aurreko “i” baten eraginez “t” busti egiten da) garbitten, eitten, yakitten, ebaitten, e.a.

Geroa: —KO: erosiko, galduko, bixiko, ekarriko, e.a.

—GO: (“n” ostean) eongo, edango, erango, esango, e.a.

NOR

Indikatibo oraina

Begoña	Buya
nas	nas/nes
gas	as
da/de	da/de
gara	gare/gares
sara	sara
sarie	sarie
dire/dies	dire/die

Hi denean batuaz erabiltzen dugun “h”ren ordez, eta beronen aztarna bait litzen, “g” bat agertzen zaigu; gauza berbera aurkitu dugu Zornotzan, Arrietan, Errigoitin, Morgan, Larrabetzun eta Zamudion.

Indikatibo iragana

Begoña	Buya
nitzen	neintzen
entzen/gasen	intzen
san	san/sen
gentzen	gintzesan/gintzen
sentzen	sintzen
sentzien	sintzien
sien	sien

Begoñan orainatik iraganera pasatzeko “n” jartzen dute zenbaitetan.

Baldintza ondorio oraina

Begoña	Buya
neite	ninkitte
inte	inkitte
leite/lite	likitte
gintes/gintze	ginttes
seinte	sinkittes
sintzie	sinkittesie
lites	likittes

Ahalezko oraina

Begoña	Buya
neite	neittike
einte	—
leite	lettike/leikitte
geintes	geinke
seinkite	sentikes
seintikie	sentikesie
leites	leikittes

Agintera

Begoña	Buya
a(d)i	ai
beite	beitte
saitte	saittes
saittesie	saittesie
	beittes

Subjuntiboa

Begoñan ez genituen adizki guziak jaso ahal izan.

Begoña	Buya
neitten	naitten
aitten	aitten

deitten/daiten

daitten/daiten
gaïttesan
saïttesan
saïttesien
daïttesan/daïtesan

“t” eta “tt”ren artean zalantza handia egoten da.

Ahalezko iragana

Buya

nekitten
eikitten
leikitten
genkittesan
senkittesan
senkittesan
lekittesan

NOR—NORI

Indikatibo oraina (hura)

Begoña
dxat
dxak

Buya
dxat
dxata

—

dxako
dxaku
dxatzu
dxatzue
dxakie

dxako
dxaku
dxatzu
dxatzue
dxakie

Indikatibo oraina (haiek)

Begoña
dxates
dxasak

Buya
dxastedas/dxatedas
dxatasa

—

dxakos
dxakus
dxatzus
dxatzues
dxakies

dxakos
dxakus
dxatzus
dxatzues
dxakies

Indikatibo iragana (hura)

Begoña
dxaten
dxaken

Buya
dxatan
dxatan

—

dxakon
dxakun
dxatzun
dxatzuen
dxakien

dxakon
dxakun
dxatzun
dxatzuen
dxakien

Indikatibo iragana (haiek)

Begoña
dxatesan
dxasaken
dxakosen
dxakusen
dxatzusen
dxatzuesan
dxakiesan

Buya
dxastesan
—
dxakosen
dxakusen
dxatzusen
dxatzuesan
dxakiesan

NORK—NOR

Indikatibo oraina (hura)

Begoña	Buya
dot	dot
dok	dok
deu	dau
du	du
dosu	dosu
dosue	dosue
deude	deude/deure

Indikatibo oraina (haiek)

Begoña	Buya
doas	dodas/doas
dosak	dosak
dittu	daus/dittu (s)
dus	dus
dosus	dosus
dosues	dosues
dittue/ttue(s)	dittues

Indikatibo iragana (hura)

Begoña	Buya
nendun/doten	neun
gendun/doken	eun
euen	eun/gaidxen
gendun/dun	genun
sendun/dosun	senun
senduen/dosuen	senuen
euden	euden/euren/gaidxien

Indikatibo iragana (haiek)

Begoña	Buya
nendusen/doasen	neusen
gendusen/dosaken	eusen
eittusen	eusan/gaixan/gaidxesan
gendusen/dusen	genusen
sendusen/dosusen	senusen
sendusen/dosuesan	senusen
eittuesan	eudesen/euresen/gaidxiesan

Baldintza ondorio oraina (hura)

Begoña	Buya
neunke	neuko/neuke
geunke	—
leuke	leuko/leuke
geunke	geunke
seunke	seunke
seunke	seunkie
leuke	leukie

Baldintza ondorio oraina (haiek)

Buya
neukes
—
leukes
geunkos
seunkos
seunkies
leukies

Ahalezko oraina (hura)

Begoña
nengi
einki
lei
geinki
senki
senkie
leiye

Buya
nenki
—
lei
genki
senki
senkie
leidxe

Ahalezko oraina (haiek)

Buya
nenkix
—
leix
genkix
senkix
senkies
leidxes

NORK-NORI-NOR

Indikatibo oraina (niri-s.)

Begoña
dostek
—
duste
dostesu
dostesue
dustie

Buya
—
—
daust/dost
dostesu
dostesue
daustie/dostie

Indikatibo oraina (niri-p.)

Begoña
dostesak
—
dustes
dostesus
dostesues
dusties

Buya
—
—
daustes
dostesus
dostesues
dausties

Indikatibo oraina (hiri-s.)

Buya
doat
doa
—
doya

Indikatibo oraina (guri-s.)

Begoña
dosku
dosku

Buya
dosku
doskue

Indikatibo oraina (guri-p.)

Begoña
doskus
doskus

Buya
doskus
doskues

Indikatibo oraina (zuri-s.)

Begoña
tzut
tzu
—
tzue

Buya
dotzut
tzu
—
tzue

Indikatibo oraina (zuri-p.)

Begoña	Buya
tzudes	tzudes
tzus	tzus
—	—
tzues	tzues

Indikatibo oraina (zuei-s.)

Begoña	Buya
tzuet	dotzuet
tzue	tzue
—	—
tzues	tzues

Indikatibo oraina (zuei-p.)

Begoña	Buya
tzuedas	tzuedas
tzues	tzues
—	—
tzues	tzues

Indikatibo oraina (hari-s.)

Begoña	Buya
dotzet/tzet	dotzet
dotzek	dotzek
—	—
dotzo	dotzo
dotzu/tzu	dotzu
dotzesu	dotzesu
dotzesue	dotzesue
tzie	dotze/dotzie

Indikatibo oraina (haiei-s.)

Begoña	Buya
tziet	dotziet
tzie	dotzie
tzu	dotzu
tzie	dotzie

NORK-NOR-NOR

Indikatibo iragana

NIK (s.)

Begoña	Buya
deuten/duetan	noyan
—	—
neuntzen/tzeten	neuntzen
neuntzun	neuntzun
neuntzuen	neuntzuen
neuntzien/tzieten	neuntzien

NIK (p.)

Begoña	Buya
duesaten	—
—	—
neuntzesan	neuntzesan
neuntzusen	neuntzusen
neuntzuesan	neuntzuesan
neuntziesan	neuntziesan

ZUK-NIRI/HARI (s.)

Begoña
ostesun
seuntzen/tzesun

Buya
ostesun
tzesun

ZUEK-NIRI/HARI (s.)

Begoña
ostesuen
seuntzien/tzesuen

Buya
ostesuen
tzesuen

HIK-NIRI/HARI (s.)

Begoña
ostean
tzezen

GUK-HARI/HAIEI (s.)

Begoña
geuntzen/tzun
geuntzen/tzun

Buya
geuntzen
geuntzien

HARK (s.)

Begoña
dusten/eusten
—

tzon
doskun
tzun
tzuen
tzien

Buya
osten/eusten
—
otzen/eutzen
oskun
otzun
otzuen
eutzien/otzien

HAIEK (s.)

Begoña
dustien
—

tzien
doskun
tzuen
tzuen
tzien

Buya
eustien/ostien
—
eutzien/otzien
oskuen
otzuen
otzuen
eutzien/otzien

Baldintza ondorio oraina HARI/HURA

Begoña
nekio
genkio
lekio
genkio
senkio
senkie
lekie

Buya
neunkidxo
—
leukidxo
geidxo
senkidxo
senkidxue
lekidxue

Ahalezko oraina HARI/HURA

Begoña
neidxo
leidxok
leidxo
genekio
leidxo
leidxue
leidxe

Buya
nekidxo
—
lekidxo
genkidxo
senkidxo
senkidxue
lekidxue

EGON oraina

Begoña	Buya
naμ	nau/nao
gaμ	ao
daμ	dau/dao
gaus	gaus/gaos
saus	saus/saos
sausie	sausie/saosie
daus	daus/daos

“μ” horren bidez “u” eta “o” tarteko doinu bat adierazi nahi dugu.

JOAN oraina

Begoña	Buya
noa	noa
goa	oa
doa	doa
goas	goas
soas	soas
soasie	soasie
doas	doas

IBILI oraina

Begoña	Buya
nabill	nabill
gabill	abill
dabill	dabill
galbiltzes/gabix	gabitz
sabiltzes/sabix	sabitz
sabixie	sabitze
dabiltzes/dabix	dabitzes

ETORRI oraina

Begoña	Buya
nator	nator
gator	ator
dator	dator
gatos	gatos
satos	satos
satosie	satosie
datos	datos

JAKIN oraina

Begoña	Buya
dakit	dakit
dakik	dakik
—	—
daki	daki
dakiu	dakigu
dakixu	dakixu
dakixue	dakixue
dakidxe	dakidxe
Begoña	Buya
dakides/dakias	dakides
dakixek	dakixek
—	—
dakix	dakix
dakius	dakigus
dakixus	dakixus
dakixues	dakixues
dakidxes	dakidxes

EDUKI oraina

Begoña
dekot
dekok
—

deko
deku
dekosu
dekosue
deukie

Begoña
dekoas
dekosak
—

dekos
dekus
dekosus
dekosues
deukies

Buya
dekot
dekok
—
deko
deku
dekosu
dekosue
dekidxe

Buya
dekoas
dekosak
—

dekos
dekus
dekosus
dekosues
dekidxes

EKARRI oraina

Begoña
dakat
dakak
—

dakar
dakagu/daku
dakuasu
dakasue
dakaye

Begoña
dakadas
dakasak
—

dakas
dakagus
dakasus
dakasues
dakayes

Buya
dakat
dakak
—

dakar
dakardu
dakuasu
dakasue
dakadxe

Buya
dakadas
dakasak
—

dakas
dakardus
dakasus
dakasues
dakadxes

EROAN oraina

Begoña
daroat
darok
—

daroa
daru
darosu
darosue
daroidxe

Begoña
daroas
darosak
—

daroas
darugus
darosus
darosues
daroidxes

Buya
darot
darok
—

daro
daru
darosu
darosue
daroidxe

Buya
daroas
darosak
—

daros
darus
darosus
darosues
daroidxes

ERABILI oraina

Buya

Hura
dabitt

Haiek
dabidxes

—
dabill
dabidu
dabixu
dabixue
dabidxe

—
dabix
dabidus
dabixus
dabixues
dabidxes

ESAN oraina

Buya

diñot
diñok

—
diño
diñu
diñosu
diñosue
diñoidxe

NOR-NORI-NOR erara “diñotzet”, “diñostesu”, “diñostesue” eta “diñotzut” jaso genituen.

HIKA

Buyan adizki guziak ezin jaso genituen, zeren lekukoa hil egin bait zen.

NOR

Indikatibo oraina

Begoña
nok
dok
gosak
dosak

Buya
nok
dok
gosak
dosak

Indikatibo iragana

Begoña
neitzoan/nitzoan
soan
gentzoan/gosoken
soasen/dosaken

Buya
nintzoan
soan
geintzoan
sosan

Baldintza ondorio oraina

Begoña
nitok/nittok
leitok/littok
gintosasak/gittosasak
litosak/littosak

Buya
nenkittok
lekittok

Ahalezko oraina

Begoña
neitok
leitok
geintosasak
leitosak

NOR-NORI

Indikatibo oraina (hura)

Begoña

Buya

dxatek	dxatak
dxakok	dxakok
dxakuk	dxakuk
dxakiek	dxakiek
Indikatibo oraina (haiek)	
Begoña	Buya
dxatesak	dxatesak
dxakosak	dxakosak
dxakusek	dxakusek
dxakiesak	dxakiesak
Indikatibo iragana (hura)	
Begoña	
dxatean/dxateken	
dxakoken	
dxakoken	
dxakuken	
dxakieken	
Indikatibo iragana (haiek)	
Begoña	
dxatesaken	
dxakosaken	
dxakuseken	
dxakiesaken	
NORK-NOR	
Indikatibo oraina (hura)	
Begoña	Buya
dxoat	dxoat
dxok	dxok
dxuk	dxuk
dxeudek	dxeudek
Indikatibo oraina (haiek)	
Begoña	Buya
dxoasat	dxoasat
dxosak	dxosak
dxusek	dxusek
dxeudesak	dxeudesak
Indikatibo iragana (hura)	
Begoña	Buya
naidxoan/neidxoan	neidxoan
dxoan	dxoan
gaidxoan	geidxoan
dxeuden	dxeuden
Indikatibo iragana (haiek)	
Begoña	Buya
naidxoasen	neidxosan
dxaoasen	dxoasan
gaidxoasen	geidxosan
dxeudesan	dxeudesan
Baldintza ondorio (hura) oraina	
Begoña	
neunkek	
leukek	
geunkek	
leukek	

NORK-NORI-NOR indikatibo oraina

Hemen ematen ditugun adizki guziak Begoñan hartuak dira.

NIRI (s)	NIRI (p)
dxustek	dxustesak
dxustiek	dxustiesak
GURI (s.)	GURI (p.)
dxuskuk	dxuskusek
dxuskuk	dxuskusek
HARI (s.)	HAIEI (p.)
txat	txeat/txiat
dxotxek	txiek
dxotxuk	txuk
txiek	txiek
Indikatibo iragana	
NIK (s.)	GUK (s.)
txaten	txuken
txiten	txuken
HARK (s.)	HAIEK (p.)
dxusteken	dxustiken
txeken	txieken/txiken
dxoskuken	dxoskuken
txieken/txiken	txieken/txiken
EGON oraina	
Begoña	Buya
naidxeuk/naidxauk	nedxek
dxauk	dxauk
gaidxosak/gauxak	geuxak
dxausak	dxesusak
JOAN oraina	
Begoña	Buya
naidxoak	naidxoak
dxoak	dxoak
gaidxoasak/goaxak	goaxak
dxoasak	dxoasak
IBILI oraina	
Begoña	Buya
naidxabik/naibillek	naidxabik
dxabik	dxabik
gaidxabixek/gabixek	gabixek
dxabixek	dxabixek
ETORRI oraina	
Begoña	Buya
naidxatok	neidxatok
dxatok	dxatok
gaidxatosak	gatoxak
dxatosak	dxatosak
JAKIN Indikatibo oraina	
Begoña	
hura	haiek
dxakidxat	dxakiasat
dxakik	dxakixek
dxakiuk/dxakidxuk	dxakiusek
dxakidxek	dxakidxesak

EUKI oraina

Begoña	
hura	haiek
dxekoat	dxekoasat
dxekok	dxekosak
dxekuk	dxekusek
dxekiek/dxekiek	dxekiesak

EKARRI oraina

Begoña	
hura	haiek
dxakat	dxakasat
dxakak	dxakasak
dxakauk/dxakaidxuk	dxakausek
dxakadxek	dxakadxesak

EROAN oraina

Begoña	
hura	haiek
dxaroat	dxaroasat
dxaroak	dxarosak
dxarouk/dxaruk	dxarugusek
dxaroidxek	dxaroidxesak

MORFOSINTAXIA

Alor honetan soilki puntu batzu aurkezten ditugu, bakoitzeko hainbat adibide ematen dugularik.

1. Adjetiboaren aldagarriak.

1.1. —AGO

Begoña:

“ori andiao da”

“ori txikiao da”

Buya:

“ori de andidxagoa”

“ori de txikerragoa”

1.2. —EN

Herri bietan berdin:

“ori de mutillik gastiena”

“ori de andra sarrena”

1.3. —EGI

—EGI atzizkiaren ordezt “LAR” erabiltzen da:

Begoña:

“ori de lar andidxe”

“ori de lar txikidxe”

Buya:

“ori de lar andidxe”

“ori de lar txikerra”

1.4. HOBE/HOBETO

Izan aditzarekiko erabilera:

“ori obie da”

“ori txarrao da”

Egon aditzarekiko erabilera:

“ori obeto dao”

“olan txarrao dao”

2. Egon aditzarekiko erabilerak:

2.1. Adjetiboa gehi egon:

Begoña:

“ori fasil dao”

“errekie loi dao”

“yana gasi dao”

“ardua latz dao”

“ori soso dao”

- “ori gasa dao”
 Buya:
 “errekie loi dao”
 “baskaidxe gasi dao”
 “ardaua garras dao”
 Mendebaldeko bizkaieraz arrunta den lege, hemen ere mugatzailerik gabe erabiltzen dira.
- 2.2. Atributo gehi egon:
 Begoña:
 “ori dao abade erridxen”
 Buya:
 “ori abade dao”
 “nire nebie dao pastore”
- 2.3. Aditza gehi egon:
 —TA erabiliz
 Begoña:
 “ori dao apurtute”
 “ori dao esanta”
 “ilte nao otzagas”
 Buya:
 “logurias ilte nao”
 “logurias erreta nao”
 “ori einte dao”
 —RIK erabiliz
 Buya:
 “ori esanik dao.”
 “ori apurtuik dao.”
3. Mugagabearen erabilera bereziak.
 Buya:
 “ori yausi de uretara.”
 “ifñi dot lapikoa surten.”
 “orreik eon dires euskiten.”
 “ibili gare erririk erri.”
 “sagararak loran daos.”
 Azken honi buruz Villasantek (“SINTAXIS DE LA ORACION SIMPLE” Villasante; L. Editorial Franciscana Aranzazu, 1980. 207. orri) zera dinosku: “Loran es un caso inesibo indefinido de aspecto antiguo, en uso aun hoy día en el dialecto B.”
 Begoña:
 “orrek eon dies euskiten.”
 Honetaz gain, beste adibide guziak mugatu singularreraz eman zituzten.
 “ori yausi de urera.”
 “ifñi dot lapikoa suen.”
4. Denbora adierazteko erak.
- 4.1. Inesiboa erabiliz:
 Begoña:
 “saratiek abanta deu gau gustidxen.”
 “domekan etorko nas.”
 “atzeneko urtietan kanpoan eon san.”
 “itxoroixu apur beten.”
 “itxixu bentanie sabalik apur beten.”
 Buya:
 “domekan etorriko nas.”
 “saratiek gau gustidxen aguanta dau.”
 “itxon apur beten.”
 “ori eon da atzenengo urtietan kanpoan.”
- 4.2. Soziatiboa erabiliz:
 Begoña:
 “egunokas eon nas Bilbon.”
 “egunokas esteu piperrik yan.”
 “urteokas kanpoan eon da.”
 Buya:
 “egunokas esta etorri.”
 “egunokas eon da gaixorik.”

- 4.3. —RIK
Buya:
“atzorik ona estot ikusi.”
“ordurik ona esta etorri.”
- 4.4. —GARREN
Buya:
“irugarren egunien etorriko dire.”
Esaldi honetan —GARREN BARRUren ordezt erabili zuen.
“laugarren egunien yoa sien.”
“ordu erdigarrenien yoa sien.”
Begoña:
“laugarren eunien yoa netzen.”
“ordu erdigarrenien yoa netzen.”
- 4.5. Orain dela...
Buya:
“oin urte bete da eon nintzela emen.”
Begoña:
“oin urte bete eon netzen an.”
5. Era faktitiboak.
Buya:
“umieri negar in aso tzie.”
“orreri in dotzie etorri aso.”
“orrer akaba aso tzie dana.”
Begoña:
“umiere negarrein tzie.”
“orrei intzie etorraso.”
“amak altzaso in dost arin.”
“orrei intzie dana akabau.”
6. EZIN-IZAN aditzaren erabilera.
Buya:
“esin neintike yoa etzera.”
“bidxer esin neintike etorri.”
“goixien esin egon ixen nas.”
“esin dot yan geyao.”
Begoña:
“esin dosu yoa basora.”
“esin dot etzera yoa.”
“esin dot geyao yan.”
7. Botatiboaren erabilera.
Buya:
“uxela etorriko balitikes orreik.”
“uxela ondo badaos.”
Begoña:
“obeto espalites etorri.”
8. Subjuntiboaren erabilera.
Konpletiboa
Begoña:
“gurot etor daitela ori.”
Finala
Begoña:
“koyu ixu ume ori esteiten yausi.”
“aitie itxi dot umie esteiten otzitu.”
Buya:
“Koxi ori umie estaiten yausi.”
“atie itxi dot estaitesen otzitu.”
9. Esaldi konpletiboak.—LA
Begoña:
“orrek esan deu estatorela.”
“orrek esan deu etorteko dala.”
“esantzut ekardotela.”
“igerritzut amekoa sarala.”

- Ezezko esaldietan ere —LA erabiltzen zuten:
 “estot pentzetan etorko dala berandu.”
 Beste eskualdeetan —NA erabiltzen duten esaldietan —LA erabiltzen dute ere:
 “badakit etor dala.”
 “badakit astelena dala.”
 Buya:
 “orrek esan dau estala etorriko.”
 “emekoa dala pentzetan dot.”
 “pentzadot kanpoko sarela.”
 —NAren ordeez:
 “badakit etorri dala.”
 “badakit astelena dala.”
 Esklamazioetan —LA erabiltzen dute ere:
 “grasidxez ekarri in daudela.”
 —NIK
 Buya:
 “estot pentzetan etorriko danik berandu.”
 Zehar galdera
 Begoña:
 “estait akaba badeure.”
 “estait etorri bada.”
10. Nominalizazioak.
- 10.1. —TEA
 Begoña:
 “orie esatie esta ona.”
 “basoan ibiltie ona da.”
 “ibili estie txarra da.”
 “lastimie autoa euki esittie!”
 “gurot emen egotie.”
 Buya:
 “gureot etortie”
 “gure daude men egotie.”
 “ori esatie esta ondo.”
 “esibiltie dao txarto.”
- 10.2. —TEAK
 Begoña:
 “ekusi estiek buruko miñe amoten deu.”
 “pena amoten deu dana akaba estiek.”
 Buya:
 “ondo esikustiek buruko miñe emoten dau.”
- 10.3. —TEARI
 Buya:
 “orrek itxitzo fumetieri.”
- 10.4. TEKO
 Begoña:
 “yaten dot berdie loditu esitteko.”
 “ekartzut au yateko suk.”
 Buya:
 “au yaten dot loditu esiteko.”
 “ori etorteko dao.”
 “au ekarri dot seuk eroateko.”
- 10.5. —TEAGATIK/—TEARREN.
 Begoña:
 “afaldu in estearren yoan da.”
 Buya:
 “afaldu esitearrik yoan in dire.”
 “entzun esitearrik estot entendidu.”
11. Kausalak —LAKO
 Begoña:
 “ni nator belu trena galdutelako.”
 Buya:
 “berandu nator trena galdu dotelakoan.”

- “esta etorri berandu delakoan.”
12. Demborazkoak.
- 12.1. —NEAN
Begoña:
“etorten danien eongo nas beragas.”
- 12.2. —N BITARTEAN
Begoña:
“ori akabaten dosuen artien etzera yoango gara.”
Buya:
“akabaten dosuen artien yoango gara etzera.”
- 12.3. ARTE
Buya:
“ori etorri artien eongo gares emen.”
Begoña:
“bera etorri artiño amen eongo gara.”
“ekusi artiño denporaldidxe eongo da.”
- 12.4. —NETIK
Begoña:
“etor danik ona estotzet ekusi.”
Buya:
“etorri danik ona estot ikusi.”
“ekarri daunik ona esta etorri.”
13. Gonbaratiboak
- 13.1. Moduzko gonbaratiboak
Buya:
“su nire besteko andidxe sara.”
“su orren besteko gastie sara.”
- 13.2. Kantitatezko gonbaratiboak.
Buya:
“ekarri dosu amakaiñe diru.”
“onek etziek dekos ak bestekaiñe urte.”
“orren beste urte dekosu.”
Begoña:
“ekar dosu nik beste diru.”
“orrek deko anaidxek beste urte.”
- 13.3. —LAKOA
Buya:
“ni sulangoa nas.”
Begoña:
“ni nas su langoa.”
- 13.4. —LEGEZ
Herri bietan berdin:
“in dot biarra sure moduen.”

BEGOÑAKO HIZTEGIA.

A

- abadie = apaiza
 abante deu = iraun du
 abasusie = txingorra
 aberatza = aberatsa
 abidxie = habia
 abueloa = aitona
 adarra = 1. adarra (abereena). 2. zorroztarria
 eramateko erabiltzen dena.
 afaldu = afaldu
 afaridxe = afaria
 agarra = oratu
 agartu = agertu
 agoa = ahoa
 ainbet = hainbat
 aite eternoa = heste lodiz egiten den odolkia.
 aitiixe = aitagiarreba
 aitte = aita
 aittebakoa = umezurtza
 aittebitxi = aitaibitxi
 aittesantue = heste lodia
 aistie = ahizpa
 aistu = ahaztu
 aitu = begiratu
 akabau = amaitu
 akarra = akerra
 akatxoridxe = txori mota bat
 akordau = gogoratu
 akullue = akuilua
 alabie = alaba
 albandorratza = albandorratza
 albantxa = Arbolantxa; Begoñako auzo honi
 ematen dioten izena.
 albantxagane = Arbolantxa gainean dagoen
 auzoaren izena.
 albañela = igeltsua
 alboagiñek = haginak
 aldamenak = gurdian aldamenetan dauden
 makilak, gurdikama osatzeko.
 aldatza = aldapa
 aldien = aldean
 alfafie = alfalfa
 alperra = mokilak apurtzeko erabiltzen zen
 makina.
 alpertu = alpertu, mokilak apurtzeko egiten
 dena.
 allegatu = heldu
 ama = ama
 amabakoa = umezurtza
 amabitxi = amabitxi
 amateu = itzali
 amaxi = amagiarreba
 amesetan = ametsetan
 amillotxie = txori mota bat (paro azul).
 amon = eman
 amorratu = amorratu
 amostu = amoztu
 amukue = basoko landare bat
 anaidxe = anaia
 andidxe = handia
 ankie = oina
 antojo = higuina
 antzarrak = antzarrak
 antzekoak = antzekoak
 antzera = antzera
 apatxa = apatxa
 apatza = apatza
 apoa = apoa
 apur bet = apur bat
 apurtu = apurtu
 arañie = armiarma
 araiñ telie = amarauna
 arbolie = arbola
 ardaba/ardaua = ardoa.
 ardatza = ardatza
 ardidxe = 1. ardia. 2. arkakusoa.
 ardure = ardura
 areatu = area erabiltzearen ekintza.
 areñeun = herenegun
 aretxa = 1. haritza. 2. zuhaitza.
 argaldu = argaldu
 argidxe = argia
 arie = 1. harrea. 2. lurra lantzeko makina mota
 bat (arado).
 ariñ = arin
 aritoea = aharia
 arkie = arka
 arkondarie = alkondara
 arotza = arotza
 arpeidxe = aurpegia
 arra = 1. harra. 2. arra.
 arrabidxo = amorroa
 arrabie = arreba
 arrakadak = belarritakoak
 arrakordela = behiak neurtzeko erabiltzen
 den kordela
 arrastidxe = arratsaldea
 arratoidxe = arratoia
 arratxurre = basoan lan egiteko erabiltzen
 den atxur handia.
 arrausidxe = aharrausia
 arreutu = ondu
 arridxe = harria
 arrimau = hurbildu
 arrobie = arroba
 arruntzie/arrutzie = arraultza
 artaburue = artaburua
 artaxoridxe = Txori mota bat (curuja).
 artes = zuzen
 artiño = arte
 artoa = artoa
 artxoak = arkumeak
 asadurie = birika
 asala = azala
 asi = 1. hazi. 2. hazi.
 asidxe = hazia
 asie = haizea
 askie = aska

asko = asko
 askorie = aizkora
 aspidxe = azpigarria
 aspidxen = azpian
 aspirie = ore mahaia
 astie = 1. astea; 2. kirtena.
 astillie = espala
 astoa = astoa
 astoarra = astoarra
 astoemie = astaña
 asto gurdidxe = asto gurdia
 asto sarana = otzare mota bat astoz garraia-
 tzeko.
 asule = urdina
 asune = azuna; "asunen susterra griperako
 sano ona da".
 asurre = hezurra
 atara = atera
 ateurrie = ataria
 atie = atea
 atxa = arkaitza
 atxiñe = aspaldi
 atxurkakutxue = atxur txikia
 atxurre = atxurra
 atzamara = hatza
 atzasala = hatzazala
 atzena = azkena
 atzien = atzean
 atzo = atzo
 aurrien = aurrean

B

babie = baba
 bajatu = bajatu
 bakarrik = bakarrik
 baltza = beltza
 bardiñe = berdina
 bareusi = baraurik
 barie = barea
 barik = barik
 barre = barre
 barruen = barruan
 baserridxe = baserria
 baserritarrak = baserritarrak
 basie = basa
 basoa = basoa
 basollara = basoilarra
 Basortu = Basurto; Bilboko auzo baten ize-
 na.
 basugie = sugegorria
 batu = batu
 baye = baina
 bayetz = baietz
 be = ere
 bearridxe = belarria
 bearrien = beharrear
 bedarra = belarra
 bedeiketu = bedeinkatu
 bedorrek = berorrek
 begidxe = begia
 Begoña = Begoña

beidxe = behiak
 bekokidxe = bekokia
 belie = belea
 belarridxe = belarria
 belu = berandu
 bellegidxe = horia
 bentanie = leioa
 berakatz = baratxuria
 beratu = beratu
 berbaeiñ = hitz egin
 berbas = hitzez
 berdegillie = kodaina
 berdie = berdea
 beroa = beroa
 besapien = besapean
 beskaldu = bazkaldu
 besoa = besoa
 bestie = bestea
 beti = beti
 betule = betilea
 biarra = lana
 biastune = behazuna
 bidegarroa = birigarroa
 bidie = bidea
 bigeldu = bidali
 bidxer = bihar
 bien = behean
 bier = bihar
 billurre = bildurra
 billurti = biluztu
 biñagrie = ozpina
 biori = berori
 biorra = behorra
 biotza = bihotza
 birigarroa = birigarroa
 birintzie = bigaia
 bitze = bitza
 bixerra = bizarra
 bixi ixen = bizi izan
 bixioa = bizioa
 boltzie = boltsa
 bota = bota
 brabana = lurra markinatzeko erabiltzen den
 tresna.

burdidxe = gurdia
 bulerra = bularra
 burriñe = burdina
 burruntzaldidxe = burduntzalia
 burtedie = gurtedea
 burue = burua
 bustena = buztana
 busterridxe = uztarria
 busti = busti

D

damistikun = usin
 dana = dana
 denpora = denpora
 domekie = igandea

E

ebei = ebaki
 ebilli = ibili
 edadie = adina
 edak = uztertzeko erabiltzen diren hedeak.
 edan = edan
 edurre = elurra
 efiñi = ipiñi
 egabelak = egaberek
 egarridxe = egarria
 egidxe = egia
 egoa = hegoa
 egon = egon
 egosi = egosi
 egun argittukeridxe = egun sentia
 egune = eguna
 eguridxe = eguerdia
 egurre = egurra
 ein = egin
 ekarri = ekarri
 ekusi = ikusi
 ekutu = ikutu
 elaidxe = elaia
 eldute = helduta
 elgoridxe = elgorria
 elixie = eleiza
 emie = emea
 enbata = enbata
 entradie = sarrera
 entzun = entzun
 epela = epela
 eperra = eperra
 epertargidxe = ipurtargia
 epetxie = epetxa, txori mota bat.
 erak = edak
 erantzun = erantzun
 eratzi = erautzi
 erbidxe = erbia
 ereiñ = eragin, erain.
 ereiñotza = ereinotza
 erlie = erlea
 ermandadie = baserritarren artean egiten den dirukutxaazienda aseguratze-ko.

erne = erne
 eroan = eraman
 erosi = erosi
 erpie = 1. sustraia; 2. atzaparra.
 erraduridxe = perra
 erramie = adarra
 errana = igela
 errapie = errapea
 erre = erre
 erredondoa = borobila
 errekie = erreka
 erreldie = neurri mota bat.
 erremintaridxe = errementaria
 erridxe = herria
 erromeridxe = erromeria
 errosario bedarra : parasittoa den bedar mota bat.

errotie = errota
 erruedak = txirrinkak
 esan = esan
 esiñ = ezin
 eskegi = eskegi
 eskerra = ezkerra
 eskoi = eskuma
 eskolie = eskola
 eskondu = ezkondu
 eskue = eskua
 eskumie = ahuntzumea
 eskutarie = eskuarea
 eskutillie = eskuarea
 esnie = esnea
 espanak = ezpainak
 espata txikerra = gurdian, atzeko aldean, zutik jartzen den makila.
 espatie = gurdian, aurreko aldean, zutik jartzen den makila.
 estegorridxe = heste gorria
 estelodidxe = heste lodia
 esterra = izterra
 estoa = mokilak apurtzeko adarrez egina erabiltzen den makina mota bat.
 estue = hestua
 estule = eztula
 etorri = etorri
 etzaurre = intxaurrea
 etzi = etzi
 etzie = etxea
 etzilamu = etzidamu
 euki = eduki
 eunskumie = ahunzkumea
 euntze = ahuntza
 euridxe = euria
 eusi = zaunka egin
 euskaldune = euskalduna
 euskerie = euskera
 euskidxe = eguzkia
 eutze = 1. hautsa; 2. errautsa.

F

faldie = gona
 fasille = erraza
 filoa = ahoa
 fiñe = mehea
 firue = haria
 firue batu = haria batu
 frakak = prakak
 frantzes bedarra = bedar mota bat
 fumetan = erretzen

G

garaue = alea
 gabiloie = gabiraia
 gabiloi nausidxe = arranoa
 gabiloi txikerra = gabiraia
 gaixoa = gaixoa
 gaixorik = gaixorik
 galbaya = galbahea
 galdu = galdu

galeperra = galeperra
 galgaburriñe = galga
 galgie = galga
 galtzue = gariaren galtzua
 gana = akuiluaren eztena
 ganien = gainean
 garandu = garandu
 garaunek = garaunak
 garbidxe = garbia
 garbittu = garbitu
 gardagoidxe = txori mota bat
 gardasola = euritakoa
 gariburue = galburua
 garidxe = 1. garia; 2. garatxoa.
 gasa = geza
 gasi = gazi
 gastaide = gazta
 gastie = gaztea
 gatzia = gatzia
 gausie = gauza
 geldia = geldia
 gereispie = itzala
 gero = gero
 geyao = gehiago
 geubie = gaua
 geuontza = gauontza
 geur = gaur
 gibela = gibela
 giltze = giltza
 giñarrie = inarria
 gitxi = guti
 gixona = gizona
 gonie = gona
 gordiñik = gordinik
 gorgoille = gangaila
 gorra = gorra
 gorridxe = gorria
 gozoa = gozoa
 goterie = itugina
 goxa = goiza
 goxaldie = goizalde
 goxetik = goiz
 goxo = gozo
 goyen = goian
 grillue = kil kirra
 guadañie = kodaina
 gurdidxe = gurdia
 gure = nahi
 gurtedie = gurdia partika sartzeko uzta-
 rrian dagoen zati bat edez eginga.
 gustidxe = guztiak
 gusurre = gezurra

I

iderrak = idarrak
 idie = ira
 ididxe = idia
 ieltzoa = igeltzoa
 idxotza = garoa
 igerri = igarri
 igerridxe = ilargia

iges = iaz
 igie = ira
 igitie = igitia
 igon = igon
 igualdu = berdindu
 igurdi = igurtzi
 iketano = hika
 iketza = ikatza
 ikoa = ikoa
 ikisi = ikasi
 ill = hil
 ille = hile
 illie = ilea
 illuntzie = iluntza
 inguruen = inguruan
 intaiyek = lurra lantzeko tresna, "partika lu-
 sias ixeten sen barrote bi iru lau or-
 tzeas..."
 intxurrek = intzaurrak
 intzurridxe = intzurria
 inyabidxe = indiaba
 iñaurridxe = inaurria
 iñerrie = erratza
 iñetasidxe = txingorra
 iñestue = oinaztura
 iñotza = garoa
 ipertargidxe = ipurtargia
 irikin = irakin
 itaidxe = igitia
 itargidxe = ilargia
 itto = ito
 itturridxe = iturria
 itxon = itxaron
 itxosoa = itsasoa
 itxi = utzi
 itxurridxe = iturria
 itzela = izugarria
 itzue = itsua
 ixen = izan
 ixenak = izenak
 ixekoa = izeba
 ixerdidxe = izerdia
 ixerie = izara
 ixerra = izarra
 ixertu = esnatu
 ixetu = piztu
 iyaurridxe = inaurria

J

jangoikoa = jangoikoa
 jaune = jauna
 jentie = jendea
 jilgerue = gardantxilloa

K

kaballos = zaldia
 kabillie = arto lorea
 kakoa = kakoa
 kallie = kalea
 kamarie = ganbara

kandela = kandela
 kanpoan = kanpoan
 kanterie = harrobia
 kantie = kanta
 kantoï = kantoï
 kantzaute = nekatuta
 kaparrie = akana
 karakola = barraskiloa
 karie = karea
 karra eiñ = korrika egin
 karraka = korrika
 karrajue = iraganbidea
 karramarroa = lurra makinatzeko erabiltzen den makina.
 karraskillie = zuhaizka mota bat "tensiñoa bajateko sano ona da".
 karretie = gurdi antzekoa
 kartolak = kartolak
 kastañe = gaztaina
 kedarrrie = gedarra
 keiye = kea
 kendu = kendu
 kerixak = gereizak
 kinpullie = kipula
 kiñie = egabera
 kiputze = giputza
 kirikidxolatza = kirikinoa
 koipie = koipea
 kojoa = errena
 kokota = kokota
 konejue = untxia
 kontesteu = erantzun
 kortie = korta
 koyu = hartu
 kotxoa = kokoa
 krestie = gangarra
 kridxadue = morroia
 kuartue = gola
 kukaratxie = labesamorra
 kunpillie = kipula
 kuntzurrune = giltzurdina
 kurtzie = gurutzea

L

labasue = labasua
 labie = labea
 laburre = laburra
 lagundu = lagundu
 lagune = laguna
 landu = landu
 lanie = artilea
 lantzen bein = noizean behin
 lañoa = 1. hodeia; 2. lainoa
 lapikoa = lapikoa
 lastoa = lastoa
 latza = latza
 lar = gehiegi
 lebadurie = legamia
 legidu = irakurri
 leidxe = izotza
 lekue = lekua

len = lehen
 lengoan = lehengoan
 lengusiñe = lehengusina
 lengusue = lehengusua
 lepoa = lepoa
 les = legez
 linoa = lihoa
 lo = lo
 lobia = otsoa
 lodittu = loditu
 loidxe = zikina
 logurie = logura
 lorie = lorea
 lotu = 1. lotu; 2. geratu
 lotzie = lotsa
 lumetu = lumatu
 lumie = luma
 lukidxe = azeria
 lurrie = lurra
 lusie = luzea

LL

llobie = iloba

M

maidxe = mahaia
 maitzen = maiatzan
 makerie = txerri emea kumeak egiteko.
 makiñetu = makinatu
 makiñie = soroetan lehenengoz pasatzen den tresna.
 makurtu = makurtu
 mailue = mailue
 mallukidxe = marrubiak
 mankue = mantxua
 mantarra = zakuz egiten den ohial handia belarra garraiatzeko astoz.
 mastikeu = mamurtu
 matxerra = arto txikia
 matxoa = mandoa
 matza = mahatsa
 medikue = sendagilea
 mesatik = meztatik
 meta = belar meta
 mikie = mika
 miñe = 1. mihia; 2. mina
 mogidu = mugidu
 mokille = lur mokila
 mokoak atara = zintz egin
 morokille = morokila
 mukurre = mukurra
 mutil lagune = mutil laguna edo senargaia.
 mutue = mutua
 muskerra = muskerra
 musturre = musturra

N

naboa = harbia
 narrue = narrua
 nebie = neba
 negarra = negarra

negarrein = negar egin
 negue = negua
 neiko = nahiko
 neska lagune = emaztegaia
 nobidxa = senargaia
 noperak = nork berak

O

obie = hobeia
 odol batue = odol anpulua
 odolostie = odolki mehea
 ogigastaidxe = ogigaztaia
 oidxe = ohea
 oin = orain
 okarana = okarana
 okelie = okela
 oker = oker
 okertu = okertu
 okotza = okotza
 olgau = jolastu
 ollagorra = oilagorra
 ollandie = oilanda
 ollarra = oilarra
 ollaskoa = oilaskoa
 olloa = oiloa
 ona = ona
 ondarra = ondarra
 ondakiñe = ondakina
 ondiño = oraindik
 ondo = ondo
 orduek = orduak
 orduan = orduan
 oriboa = olioia
 oridxa = olioia
 orlantza = elorri
 ormie = orma
 orpoa = orpoa
 orrestu = orrastu
 orridxe = orria
 orroa = orroa
 orrotza = orratza
 ortosik = oinutsik
 ortza = makina eta tresnen hortzak
 osabie = osaba
 osoa = osoa
 ostabe = berriro
 ostantzien = bestela
 ostendu = izkutatu
 ostikadak = ostikadad
 ostu = lapurtu
 otagarratza = ote mota bat
 otie = otea
 otza = otza
 otzarie = otzarea
 otzasarana = otzare mota bat, handiena belarra garraiatzeko.
 otzitu = hoztu

P

palie = pala
 palomie = usoa

palue = makila
 pardilloa = txori mota bat
 partikie = gurdietan erdiko langa luzea.
 partikoa = gurdietan erdiko langa luzea.
 patoa = ahatea
 pekatue = bekatua
 pentzue = pentsua
 pernille = urdaiazpikoa
 peskaue = arraina
 pika malluek = kodaina zorrozteko erabiltzen diren tresnak.
 pikie = kodaina zorrozteko erabiltzen den mailua.
 pikue = mokoa
 piñue = pinua
 pioa = txori mota bat
 piperrak = piparrak
 pitikiñe = txakolina egindakoan mahatsaren ondorioz egiten den edaria orujo antzekoa.
 polittao = politagoa
 porrue = porrua
 posik = pozik
 posoa = ondarra
 potroa = moxala
 pregunteu = galdetu
 putz = putz

S

sabala = zabala
 sabaldu = zabaldu
 sabalik = zabalik
 sagarrak = sagarrak
 sague = sagua
 sagusarra = saguzaharra
 sai sabala = zahia
 saiskidxe = saiskia
 saldidxe = zaldia
 saldu = saldu
 saltamatxinoa = saltamatxinoa
 saltu = jauzi
 samie = sama
 sana = zaina
 sanbedarra = bedar mota bat
 san juan aretxa = leizarra; San Juan egunean
 sua egin ondoren kanta hau kantatzen zuten: "San Juan, sapoak eta subiek erre, artoa eta garidxe gorde."
 sankie = ildoia
 sano = oso
 santiritu = bihurkadak sendatzeko egiten den osaketa; belarrak paratzen dira bihurtutako lekuan eta gurutzeak egitearekin honako hitzak esaten dira: "santiritu sana urrutu beran lekuen sartu."
 sapie = 1. uztertzeko erabiltzen den zapa. 2. arto landarearen zati bat.
 sapaldu = zapaldu
 sapatue = larunbata
 sapoa = apoa

sarana = otzare mota bat
 sarankittoa = otzare mota bat
 saran nausidxe = otzare mota bat
 saratie = zarata
 sardie = sarda
 sarra = zaharra
 sartu = sartu
 sasidxe = sasía
 satidxe = zatia
 satorra = satorra
 satzie = ximaurrea
 segidu = segidu
 sekene = zekena
 sekorra = zekorra
 sekule bedarra = sekula belarra
 selaidxe = zelaia
 semie = semea
 sentillek = esklamazioa (centellas)
 seña = ume tipia
 serie = ezkoa
 serratu = itxi
 serue = zerua
 sestaiyek = astoz erabiltzen diren otzareak.
 sestillie = otzare mota bat; tikiena.
 setie = perretxikoa
 sigulengarie = sugangila
 siketu = idortu
 sikue = idorra
 sille = zila
 sillie = aulkia
 siñistu = sinetsi
 sitze = sitze
 soloa = soroa
 solteu = askatu
 sorgiñe = sorgina; Arbolantxan esaten omen
 zen sorginak Otxarkoagatik Al-
 bantxaganera joaten zirela.
 sorute = zoratu
 sorridxe = zorria
 sorrostu = zorrostu
 sorrostarridxe = zorrostaria
 sozoa = zozoa
 sospela = epala
 subelinda = sugandila
 sue = sua
 suetie = sukaldea
 sugie = sugea
 suñe = suhia
 suloak = zuloak
 suridxe = zuria
 surre = surra
 surrune = gurdian kargatutakoan lotzeko
 erabiltzen den makila luzea aurre-
 ko ezpatean sartuta eta atzeko ma-
 kilari lotuta.
 susera = susara
 susterra = sustraia
 sutunik = zutik

T

taloa = taloa
 talletue = teilatua

tiñekue = txakolina egiteko erabiltzen den
 ontzia mahatsa zapaltzeko.
 tiretu = tink egin
 titerie = ditarea
 toletie = larakoa, gurdiaren partikan sartzen
 den zotza uzterria mugi ez dadin.
 tolitikoa = larakoa
 topau = topatu
 tormentie = ekaitza
 traga = irentsi
 tragau = hil, animaleak eta piztiak.
 trokie = troka
 tronkoa = enborra
 troñue = korapiloa
 truboye = trumoi
 trutxie = arrankaria

TX

txabolie = txabola
 txakoliñe = txakolina
 txakurre = txakurra
 txala = xahala
 txarka-txarka = tipi-tapa
 txarra = txarra
 txarrao = txarrago
 txarri kaderak = jaten diren txerri anak.
 txarridxe = txerria
 txarrimie = txerri emea
 txarto = txarto
 txikerra = txikia
 txikerretan = txikitan
 txikertu = txikitu
 txikidxe = txikia
 txilipitie = tximeleta
 tximeldu = zimeldu
 txinboa = txori mota bat
 txinbormigerue = txori mota bat
 txioa = txori mota bat
 txirripitie = tximeleta
 txirtie = txori mota bat (curuca o curuja)
 txispie = txinparta
 txola = gari multzoa
 txomin bedarra = belar parasito mota bat
 txontarla = txori mota bat
 txontie = txori mota bat (pinzón)
 txoridxe = txoria
 txorkatu = zulatu ereiteko
 txorkoa = ereiteko egiten den zuloa.
 txorrota = txori mota bat
 txotiñe = zotina
 txupeu = miazkatu

U

udabarridxe = udaberria
 udegoyena = udazkena
 udie = uda
 uerra = ugerra
 ugelatxue = igela
 ugelexu = igela
 ugerixo = igela
 urtie = urtea

ukubillie = ukabila
 ulletzue = iletsua
 ullie = ilea
 ullundu = ilundu
 umie = umea
 une = muna
 untzenarra = narra mota bat lurra lantzeko.
 untzie = iltzea
 untzun = entzun
 untzurre = intxaurra
 untzurridxe = huntzorria
 ur = hurbil
 ur batue = anpulua
 urdaidxe = urdaia
 urdeye = urdaia
 ure = ura
 urkille = urkulua
 urkulue = urkulua
 urregorridxe = urrea
 urresuridxe = zilarra
 urretxa = urra
 urruskie = urraren materiala
 urrun = urrun
 urrungoa = hurrengoa
 urten = irten

urtie = irina
 usaba = ugazaba
 usabandrie = uzabanderea
 useñe = usaina
 useu = erabili
 usteldu = usteldu
 utze = hutsa

Y

yagon = zaindu
 yaidxo = jaio
 yakie = jaka
 yakiñ = jakin
 yan = jan
 yarri = jarri
 yastekoa = soinekoa
 yatekoa = jatekoa
 yausi = erori
 yo = jo
 yoan = joan
 yorratu = jorratu
 yorraidxe = jorraia
 yosi = josi
 yunkerie = kodaina zorrozteko lurrean sar-
 tzen den tresna.

BUYAKO HIZTEGIA

A

abadie = apaiza
 abarka untzie = abarkak egiteko erabiltzen den iltzea.
 abarkie = abarka
 abasusie = txingorra
 abellanak = urrak
 abenie = oloa
 aberatza = aberatsa
 abidxe = habia
 abispie = erlamina
 abuela = amama
 abueloa = aitona
 aburridu = aspertu
 adrasue = ipinkia
 afaldu = afaldu
 afaridxe = arfaria
 agartu = agertu
 agindu = agindu
 agiñek = haginak
 agoa = 1. ahoa; 2. haizkol ohoa.
 agure = agure
 aitte = aita
 aittebitxi = aitaibitxi
 aittegiñarra = aitagiarreba
 aistie = ahizpa
 aistu = ahaztu
 aittu = begiratu
 aittue = aitona
 akabau = amaitu
 akorda = gogoratu
 akordu = oroitzapena
 akullue = akuilu
 akullu puntie = akuilu gaina
 al = ahal
 ala = ala
 alabie = alaba
 alargune = alarguna
 alboia = alboia
 aldamera = gurdikama egiteko alboetan dau-
 den langak.
 aldatza = aldapa
 aldie = desberdintasuna, diferentzia; "or,
 Auskortan, goiko etzetik bekora al-
 die eotesan berbas".
 aldien = aldean
 aleidxoia = teilategala
 alfalfie = alfalfa
 ama = ama
 amagiñarra = amagiarreba
 amandre = amama
 amarrau = lotu
 amatau = itzali
 amestan = ametsetan
 amurrutu = amorratu
 anajie = anaia
 andidxao = handiagoa
 adidxe = handia
 andrie = anderea

ankaspidxe = ointzola
 ankie = oina
 anpollie = babalarrua
 antojue = higuina
 antza = antza
 antzekoa = antzekoa
 apatxak = apatxak
 apatz = apatz
 apur bet = apur bat
 apurtu = apurtu
 arañak = armiarimak
 ardatza = ardatza
 aratxa = 1. zuhaitza; 2. haritza
 ardia = ardia
 areñeun = herenegun
 argidxe = argia
 argiseridxe = argizaria
 arie = lurra markatzeko tresna.
 arien = zerbait
 aridxe = haria
 ariñ = arin
 arkondarie = alkondora
 armosau = gosaldur
 arpegidxe = aurpegia
 arpela = alperra
 arra = 1. harra ; 2. arra
 arrabidxoia = amorroa
 arrakadak = belarritakoak
 arrakala = pitzadura
 arrakalatu = pintzatu
 arrasteidxe = arratsaldea
 arratoidxek = arratoiak
 arrebie = arreba
 arridxe = harria
 arrima = hurbildu
 arrokeridxe = harrokeria
 arrontzie = arraultza
 arrotasune = harrotasuna
 artaburu = artaburua
 artes = zuzen
 artoa = artoa
 arto artie = arto alorra
 arto urune = arto irina
 artxoa = bildotsa
 asala = azala
 asertau = igarri
 asi = 1. hasi; 2. hazi
 asie = girtena
 asidxe = hazi
 asikerie = hasiera
 askak = aska
 asko = asko
 askorie = aizkora
 aspaldiko = aspaldiko
 aspian = azpian
 aspigaridxe = azpigarria
 aspirie = asprea
 astegune = asteguna
 astelena = astelehena

astie = astea
 astinyu = astindu
 astoa = astoa
 asule = urdina
 asune = asuna
 asurre = hezurra
 atara = atera
 atie = atea
 atxa = haitza
 atxurre = haitxurra
 atza = kiratsa
 atzamarra = hatzamarra
 atzamorru = urratu
 atzasala = hatzazkala
 atzena = azkena
 atzetik = atzetik
 atzo = atzo
 atzoa = atsoa
 aukiñ = eduki
 aulidxe = eulia
 auneko = ehuneko; "auneko onenbeste"
 auntzek = ahuntzak
 auridxe = euria
 aurrien = aurrean
 ausike = jaunka
 auskeldune = euskalduna
 auskerie = euskara
 autze = hautsa
 autzi = eutsi

B

babak = babak
 babie = adurra
 bajau = jaitsi
 bakarrik = bakarrik
 balidxo = balio
 baltza = beltza
 baño = baino
 bardiñek = berdinak
 barik = gabe
 barikue = ostirala
 barreiñ = barre egin
 barrierie = erromarea
 barridxe = berria
 barruen = barruan
 baserridxe = baserria
 baskaridxe = bazkaria
 basoa = basoa
 baspidxe = partzak
 baten = behin
 batu = batu
 baye = baina
 be = ere
 bedarra = belarra
 begidxe = begia
 begire = zain
 beidxe = behia
 beintzet = behintzat
 bein = behin
 bekokidxe = bekokia
 belarridxe = belarria
 belaune = belauna

belu = berandu
 bellegidxe = horia
 bentanie = leihoa
 berakatz = baratxuria
 berandu = berandu
 beratu = beratu
 berbaeiñ = hitz egin
 berbie = hitza
 berdegilletie = kodaina
 berdie = berdea
 bernie = berna
 beroa = beroa
 berotu = berotu
 besoa = besoa
 bestie = bestea
 bete = bete
 beti = beti
 biarra = lana
 bidie = bidea
 bidxe = bihar
 bidxortu = bihurtu
 bien = behan
 bier = bihar
 bierra = lana
 biger bat/bigerrrik = lan bat/lanik.
 bigun = bigun
 billatu = bilatu
 billurre = bildurra
 billurtidxe = bildurtia
 biñagrie = ozpina
 biotza = bihotza
 birsaidxe = birzaia
 birraitue = birraitona
 biskerra = bizkarra
 bitze = bitsa
 bixerra = bizarra
 boltzie = boltsa
 bota = bota
 brasie = txingarra
 brillue = dizdira
 bulerra = bularra
 burriñe = burdina
 burruntzillue = burduntzalia
 burtedie = gurtedea
 buskentza = odolkoa
 bustena = buztana
 busterridxe = uztarria
 busti = busti
 burue = burua

D

dana = dena
 dardakan = dardakan
 denpora = denbora
 derrigor = derrigor
 dirudunek = dirudunak
 dirue = dirua
 domekie = igandea
 domestiku = usin
 domu santue = Domu Santua
 dostorratza = orraztxo

E

ebei = ebaki
 edadeko = adineko
 edan = edan
 edatzi = jorratu eskuz
 ederto = ederto
 edurre = elurra
 egarridxe = egarria
 egidxe = egia
 egoak = hegoak
 egon = egon
 egosi = egosi
 eguena = osteguna
 eguestena = asteazkena
 egunaro = egunero
 egune = eguna
 egurdidxe = eguerdia
 egurre = egurra
 eguskidxe = eguzkia
 eidxo = eho
 eiñ = egin
 ekarri = ekarri
 eleixie = eleiza
 eldu = 1. heldu; 2. umotu
 emie = emea
 emon = eman
 enbrak = emakumeak
 entenidu = ulertu
 entzun = entzun
 epela = epela
 eralgi = eralgi
 eran = eroan
 erantzun = erantzun
 eras = hurbil
 erbidxe = erbia
 erdidxe = erdia
 erebidxau = irabiatu
 ereiñ = 1. eragin; 2.erein
 erlak = erleak
 erne = erne
 erontzi = erantzi
 erosi = erosi
 erpak = sustraiak
 erramie = adarra
 errepie = errapea
 erre = erre
 errekie = erreka
 errementaridxe = erremintaria
 erriel = erreal
 erridxe = herria
 erropak = jantziak
 errosaridxo bedarra = belar txarra
 erotie = errota
 erruedak = txirrinkak
 es = ez
 esan = esan
 esautu = ezagutu
 esetz = ezetz
 esidxe = hesia
 esiñ = ezin
 eskerra = ezkerra

eskolie = eskola
 eskondu = ezkondu
 eskondute = ezkondata
 eskoiye = eskubia
 eskubitturre = eskuturra
 eskue = eskua
 eskutillie = eskubarea
 esnie = esnea
 espanak = ezpainak
 espatie = gurdi kaman aurreko partean tente
 jartzen den makila.
 estegue = ezkontza
 estidxe = ezitia
 estie = hestea
 estue = hestua
 estule = eztula
 estutu = hestutu
 etorri = etorri
 etxurie = itxura
 etzi = etzio
 etzie = etxea

F

fasil = erraza
 finyotu = findu
 firue = haria
 frakak = prakak

G

gaillurre = gailurra
 gaixoa = gaixoa
 gaixotu = gaixotu
 galbaye = galbahea
 galdu = galdu
 galgie = galga
 galtzu bixerra = galtzu bizarra
 galtzue = galtzua
 galtzu polla = eskutila
 ganien = gainean
 garandu = garandu
 garatu = garatu kipulak
 garaue = garaua
 garaunek = muinak
 garbi = garbi
 garbittu = garbitu
 gardasola = euritakoa
 gari artie = galalorra
 gariburue = galburua
 garidxe = 1. garia; 2. garatxoa
 gari yo = gari jo
 garratz = garratz
 garridxe = gerria
 gasi = gazi
 gastainak = gatzainak
 gastie = gaztea
 gatoiye = gazta
 gatx = zail
 gatz = gatz
 gaube = gaua
 gaur = gaur
 gausie = gauza

gedarria = gedarra
geidxao = gehiago
geidxena = gehiena
geldi = geldi
geratu = geratu
gerespie = itzala
gero = gero
gibela = gibela
giltze = giltza
gitxi = gutxi
gitxiao = gutxiago
gizona = gizona
gixonkeridxe = gizonkeriak
gogoan = gogoan "estekot gogoan"
gogorra = gogorra
goldie = goldea, hortz bakarrekoa.
gonie = gona
gorde = gorde
gordñ = gordin
gorgoille = gangaila
gorra = gorra
gorridxe = gorriak
gorritxue = gorritxo
gorue = gorua
gosie = gosea
goso = gozo
goterie = itogina
goxa = goiza
goxaldirde = goizalde
grillue = txirri-txirria
guadañe = kodaina
guixin/gure = nahi izan
gurdidxe = gurdia
gure = nahi
gustau/gusteu = gustatu
gustidxe = guztia
gustis = guztiz
gusurre = gezurra

I

ibilli = ibili
idie = ira
ididxe = idia
ifini = ipini
igetargidxe = ilargia
igitidxe = igitaia
igon = igon
igurtzi = igurtzi
iketza = ikatza
ikino = hika
ikisi = ikasi
ikoa = ikoa
iko esnie = garatzak kentzeko erabiltzen dena.
ikusi = ikusi
il bera = il behera
il gora = il gora
ill = hil
ille = hila
illun = ilun
illuntza = iluntza

ingurun = inguruan
inketu = landatu
intxurre = intzaurra
inyabie = indiaba
inaria = inarrea
inuntza = ihintza
inurridxe = inurriak
irekin = irakin
iruntzi = irentsi
isterra = izterra
itilletu = areatu
itillie = golde mota bat, area bezalakoa.
itturridxe = iturria
itxi = utzi
itxon = itxaron
itzesoa = itsasoa
itzutu = itsutu
itzutute = itsututa
ixeldu = ixildu
ixerdidxe = izerdie
ixerie = izara
ixertu = esnatu
ixetu = piztu
ixin = izan

J

jaidxetan = jaietan
jangoikoa = jangoikoa
jaune = jauna
jentie = jendea
juergie = parranda

K

kaballoa = zaldia
kallie = kalea
kamarie = ganbara
kamie / gurdikamie = gurdia armazoa
kanille = artalorearen zatia
kanpie = zelaia
kanpoan = kanpoan
kanpora martxo = jai baten izena, beste herri batzutan "txitxi burduntzi" deritzona.
kanterie = harrobia
kantzau = nekatu
kapaixa = artaburuaren kanpoko azla
karabidxe = karobia
karatxa = kare harria
karie = karea
karpintterue = arotza
karrajue = karrajua
kartolak = kartolak
katillue = katilua
kasue = kaiku mota bat
kendu = kendu
kereixak = gereziak
kie = kea
kirikiñolatza = kirikinoa
kirtena = girtena
kitteria = ditarea
kontraridxo = etsaia

kontuek = ipuinak
kortie = korta
koxi = hartu
koxo = makia
krestie = gangarra
kridxedue = morroia
krimak = inausitako adaskak
kunpillie = kipula
kuntzurruna = giltzurdina
kutxilloa = ganibeta

L

labasue = labasue
labigerra = labekada
laburre = laburra
landarie = landarea
landie = landa
lagundu = lagundu
lagune = laguna
langoa = bezalakoa
lanie = artilea
lantzenbein = noizean behin
lañaberie = kainabera
lañoa = lainoa
lapikoa = lapikoa
lar = gehiegi
laratzue = beheko suaren laratzua
lastoa = lastoa
latie = bideak ixteko erabiltzen den lata.
latza = latza
lebadurie = legamia
leges/les = legez
leidxa = izotza
leidxue = teilatuan egoten den leihoa
lekue = lekua
lehengo = lehenengo
len = lehen
lengoan = lehenengoan
lengosue = lehengusua
lepoa = lepoa
leixidxie = libixaketa
liburue = liburua
lobie = iloba
loboa = otsoa
lodittu = loditu
loidxe = zikina
loittu = zikindu
lopie = olodosterik lodiena
lorak = loreak
lotu = geratu
lotza = lotsa
lotzaridxe = lotsagarria
lukie = azeria
lupetzie = lokatza
lur mamarroak = mamarruak
lurre = lurra
lusie = luzea
lutu = luto
lutudunek = lutodunak

LL

llamie = garra

M

madaridxe = madaria
maidxe = mahaia
makiñetu = makinatu
makiñie = lurra lantzeko erabiltzen den makina
makurtu = makurtu
mallue = mailua
mallukidxe = marrubiak
mankue = besamotza
mariposak = tximeletak
martitzena = astearte
masie = ore
masustak = masustak
matrillagiñek = matrailaginak
ma:tza = mahatsa
mendatu = txertatu
mendatue = txertoa
mendidxe = mendia
metie = meta
mingotza = mingotza
miñe = 1. mihia; 2. mina
moduen = moduan
mogidu = higitu
mokille = mokila
mokil uskie = mokilak apurtzeko erabiltzen den mailua.
mokiporrie = mikilak apurtzeko erabiltzen den mailua.
momentu beten = momentu baten
mordak = mordak
moropille = korapiloa
mortzille = odolostea
mostu = amoztu
motz = amoztua
motza = itsusia
mugarridxe = mugarria
mukurre = mukurra
mune = muga
musikie = musika
musille = garandutako artaburua
musturre = musturra
mutikoa = mutikoa
mutille = mutila

N

naboa = harbia
natie = bisa
narrie = lurra lantzeko tresna mota bat
narrue = larrua
nebie = neba
negar pulua = malkoa
negarrein = negar egin
neskatoo = neskatoa
neskie = neska
nobidxxa = senargaia
nosik piñ = noiean behin

O

obie = hobia
 obeto = hobeto
 odeidxe = ekaitza
 odola = odola
 odolestie = odolostea
 ofresidu = eskaini
 ogidxe = ogia
 oiñ = orain
 okaranak = okaranak
 okelie = okela
 oker = oker
 okertu = okertu
 okotza = okotza
 ola = ola
 olgau = jolastu
 ollandie = oilanda
 olarra = oilarra
 ollaskoak = oilaskoak
 olloa = oiloa
 ona = ona
 ondiño = oraindik
 ondo = ondo
 orbela = orbela
 orduek = orduak
 orduen = orduan
 oridxo = olio
 ormie = orma
 orrastu = orraztu
 orridxe = orridxe
 orroaka = orroaka
 orratza = orratza
 ortosik = oin hutsik
 ortza = hotza, tresnenak soilik
 osabie = osaba
 osatu = osatu
 ospala = azkordina
 ostantzien = osterantzean
 osteidxen = atzean
 ostien = osteria
 ostu = lapurtu
 orie = otea
 otza = hotza
 otzarie = otzarea
 otzitu = hoztu

P

palie = pala
 parau = ipini
 partikie = gurdiaren langa luzea.
 pasau = pasatu
 pastorie = artzaina
 penie = pena
 pentza = pentsatu
 pernille = urdaiazpikoa
 pestañak = betileak
 pika malluek = kodaina pikatzeko mailuak
 pikau = xehatu
 pikue = mokoa
 pilloa = piloa
 piñue = pinua

piperrak = piparrak
 pipille = kima
 pistidxe = piztia
 platie = zilarra
 pobrie = txiroa
 politte = polita
 politto = polit
 porrue = porrua
 posa = poza
 posik = pozik
 pregunteu = galdetu
 presie = uharka
 primie = lehengusina
 pulmoidxe = birika
 putzeiñ = putz egin

S

sabaidxe = sabaia
 sabala = zabala
 sabaldu = zabaldu
 sabalik = zabalik
 sabilanda = subelandarea
 sagarra = sagarra
 sagate = zarata
 saguek = saguak
 saidxe = saiea
 saldu = saldu
 saltaridxe = matxinsaltoa
 samaostidxe = kokota
 samie = sama
 samurtu = samurtu lurra
 sanak = zainak
 sano = oso
 santigetu = bihurtzeko sendatzeko erabiltzen den erritua; orratza eta haria eskua edo oinaren inguruan korapilo egiteko hiru bider pasa behar da honako formula hiru bider ere esaten dela: "Santigetu sanurrua sana bere lekuretu".
 San Juan eguneko honako kantua jaso genuen ere: "San Juan dabil soloetan, goikoetan da bekoetan, artoak eta garidxe goberneta" eta "San Juan gabille, denpora balentie, sapoak eta sugeak erre, artoak eta garidxe gorde."
 sapaburue = apaburua
 sapaldu = zapaldu
 sapatue = larunbata
 sapie = uztarria lotzeko erabiltzen den frontera
 sapoa = apoa
 sarana = saskirik handiena
 sartena = sartangia
 sartu = sartu
 sartute = zahartuta
 sasidxe = sasiea
 saskakoa = zatza kentzeko erabiltzen den kaka
 sasoidxe = sasoi

satidxe = zatia
 satorra = satorra
 satza = zatza
 sayeskidxe = sahiokia
 sebadie = garagarra
 segan = salneurria eskatzeko galdekaria
 segidu = segidu
 seinie = umea
 sejak = bekainak
 semie = semea
 seporra = ihia
 serratu = itxi
 serue = zerua
 sesenak = zezenak
 señañak = asto gainean eramaten diren sas-
 kiak
 sestoa = saskia
 setak = zizak
 siketu = lehortu
 sikan = behintzat
 sillie = aulkia
 sintzein = zintz egin
 siñestu = sinetsi
 soli = heldu
 solidxe = umoa
 soloa = soloa
 soratu = zoratu
 sorgiñek = sorgina
 sorridxe = zorria
 sorrostarridxe = zorroztarria
 sorrostu = zorrostu
 sospala = ezpala
 sotza = zotza
 subie = zubia
 sue = sua
 sugetie = subea
 suine = suhia
 suloa = zuloa
 suridxe = zuria
 surkue = ildoia
 surre = sudurra
 surrune = gurdian kargatutakoan erabiltzen
 den langa karga gainean lotzeko.
 sustreye = sustraia

T

taketa = taketa
 taloa = taloa
 tangadie = tanta
 tapau = estali
 tarteriek = tarterak
 taukela = egurra egiteko erabiltzen den en-
 borra
 teilletue = teilatua; ume txikiek haginak teila-
 tu gainera botatzen zituzten kantu
 hau kantatzen: "teilletu barridxe,
 autzi agin sarra, eta ekarristesu ba-
 rridxe".
 teilletupien = teiltupean
 tejabanie = etxola
 tia = izeba

toleta = partikea sartzen den zotza uztarria
 jartzeko.
 topau = topatu
 tragasa = lurra lantzeko tresna mota bat.
 tragastu = tragasaz egiten den operazioa
 tragau = irentsi
 tripie = sabela
 trokie = troka
 tronkoa = enborra

TX

txabeta: ardatza txirrinketatik irten ez dadin
 jartzen den pasadorea.
 txabolie = txabola
 txakurre = txakurra
 txarbie = artalorea
 txarrao = txarrago
 txarrapau = atzamarkatu
 txarridxe = txerria
 txarri estegue = txarri boda
 txarto = txarto
 txekorra = txekorra
 txiribatxue = lore mota bat, txiribatxoa.
 txikerra = txikia
 txikertu = txikitu
 tximurrek = tximaurrak
 txirrinkie = txirrinka
 txispie = txinparta
 txitak = txitak
 txomin bedarra = txomin belarra, belar txar-
 rra
 txorbela = orbela
 txorkatu = sostatu
 txorkoa = sotoa
 txotena = zotina
 txotxie = txotxoa
 txue = ttua

U

ubelak = hedeak
 udagodxena = udazkena
 udie = uda
 ukalitu = eukalitoa
 ukondoa = ukalondoa
 ukibille = ukabila
 ukutu = ikutu
 ullie = ilea
 umedu = heze
 umie = umea
 untzie = iltzea
 ugerra = uherra
 urbidie = urbidea
 urdaixxe = urdaia
 urdiñe = urdina, lizuna
 urdinyute = lizunduta
 ure = ura
 urkullue = urkulua
 urre gorridxe = urkulua
 urrien = agian
 urrun = urrun
 urte barridxe = urte beria

urten = urten
 urtenkerie = irteera
 urtie = urtea
 urune = irina
 usaba = ugazaba
 usabandrie = uzabanderea
 usedidxo = ekandua
 useñe = usaina
 usena = izena
 usteldu = usteldu

Y

yabie = jabea
 yagon = jagon
 yaidxo = jaio

yakie = jaka
 yakiñ = jakin
 yan = jan
 yana = jana
 yantzan = dantzan
 yantzi = jantzi
 yarri = jarri
 yarroa = pitxarra
 yeusi = jausi
 yo = jo
 yoan = joan
 yorraidxe = jorraia
 yorratu = jorratu
 yosi = josi
 yostorratza = jostorratza